

Bevezetés

Aki korszerűen és következetesen akar tájékozódni a korai magyar történelemről, vagy – ahogy eddig hívtuk – a magyar őstörténetről, az itt, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványainak körében eredményesen megteheti.¹ Ennek egyik jelentős állomását tekintheti meg, aki megnyitotta a jelen kötetet. Timaru-Kast Sándor életműve sorakozik benne, főként az általa feltárt kelta–magyar azonossági és rokonsági tényekből és összefüggésekből kiindulva, illetve azok gazdag bizonyító anyagát feltárva, feldolgozva és bemutatva.

Timár Sándor² akár a kelták iránti tiszteletből is felvehette volna az elég régiesen, mondhatnánk, keltásan hangzó Timaru-Kast nevét, de nem így történt, hanem Erdély szülötteként „kapta” a román államtól a Timaru családnevét útlevelebe, és amikor németországi életét feleségéhez kötötte, a német hivatal egyesítette a nevüket. És a fülünknek bizonyára azért határozottan keltás hangzású már e név, mert szerzőnk – orvos létére – mind a kelták, mind a kelta–magyar származási és nyelvi–műveltségi történeti kapcsolatok lelkes és eredményes kutatója lett, gazdag tartalommal töltötte meg az ő munkássága előtt ezt a – valljuk be – eléggé ismeretlen területét múltunknak.

Timár elévülhetetlen érdeme, hogy a számára felmerülő kelta–magyar kapcsolatok elemzése során rájött az igen egyértelmű fordított, azaz magyar–kelta összefüggésre, és sok-sok szavunkat tudja így az eredeti értelméig visszavezetni. Ugyancsak egyértelműen jutott a régészeti és nyelvi adatokból hasonló következtetésre a nép származása és kivándorlása terén: a Kárpát-medence volt a kiindulópont, az itteni földműves nép európai elterjedéséhez köthető a kelta „mozgás” is. És ebből a tényállásból és adathalmazból jól lehet következtetni nemcsak arra, hogy magyar elődeink éltek már a kelták feltűnése előtt a Kárpátok ölelésében, avagy a Duna-medencében, hanem arra is, hogy magyarul beszéltek, s hogy milyen elképzeléseik voltak a világról, milyen szokásokat tulajdoníthatunk nekik. Ezért azok, akik például azt mondják, hogy nincs a saját *magyar* elnevezésünknek, szavunknak eredeti értelme, magyarázata azon kívül, hogy újabban így nevezzük magunkat, tévednek, hiszen Timár megmutatja nekünk a legrégebbre vezető jelentést:

„A 'gyerek' fogalmát kifejező KA / GA összetett szavakban még nyilvánvalóbbá válik: GA + ÚR → G(Y)A-ÚR: (H)ON-G(y)AÚR (HUN-GAR, UN-GAR, ONU-GOR, ÜN-GÜRÜSZ) 'a hon gyereke' és MA + G(y)AÚR értelme feltehetően az 'Anyaföld (Őshaza) gyereke', vagyis MAGYAR. A 'magyar' az ősi (és újabb) krónikákban: MA-GI, MA-DI, MA-ARI, MA-RI, MA-ORI, MA-URI a Kr. e. 17–5. században, majd MA-GARI, MA-KARI, MA-CARI, MA-HARI, MA-TARI, MAZARI, MA-XARI a Kr. e. 5. századtól a Kr. u. 10. századig. Minden egyes, a magyarokat megillető, másfajta név, hasonló minta szerint jö(hete)tt létre: hon + gyar = HUN-GAR, UN-GUR, WEN-GER, MA-DJAR, MA-GHIAR, vagy BAS-KIR (bas-gúr).” (Jelen mű 31. oldal.)

Timár Sándor fia, Timaru-Kast Rálf pedig gyönyörű őstörténeti összefoglalást készített a régészeti műveltségek kelta- és szkíta-kori emlékei, valamint az ókori híradások és nyelvi maradványokból következtethető adatok alapján, amivel az édesapja által kidolgozott kelta–magyar–türk–finn–japán rokonságnak történelmi, régészeti valamint embertani alapot kívánt adni. Ezért szántuk ezt az írását – családi folytonosság jelzésén túl – utószónak.

E kelta-tanulmányok azonban már több mint negyedszázada indulva készültek, s e korai alapokon folytatódtak, ezért olvasásukkor figyelembe kell vennünk az azóta elért eredményeket eme

¹ Az egyesület [Elektronikus könyvtárában](https://epa.oszk.hu/01400/01445), vagy az OSZK EPA felületén: <https://epa.oszk.hu/01400/01445>.

² Dr. Timaru-Kast Sándor orvos (dr. med.), a kelta nyelv és történelem magánkutatója, Ingelheim am-Rhein, Németország. A ZMTE alelnöke és dísztagja, a KJF-ZMTE történelemtanár-továbbképzések előadója. Több könyve és tanulmánya jelent meg a kelta nyelvről, a kelta–magyar nyelvi és műveltségi kapcsolatokról, valamint a kelták európai életéről, szerepéről és mai maradványairól.

tudományos területen. Sőt érdemes tételesen végigmenni az egyes érintett szakaszokon és állomásokon és a rájuk vonatkozó állításokat a következők alapján módosítani: A többi mellett három jelentős előrelépés történt az őstörténetkutatásban, főként módszertani és eszközoldalon. (1) Megdőlt a kultúra Termékeny Félholdról történő szétsugárzásának, az úgynevezett kultúra diffúzióinak az elmélete.³ (2) A kurgáninváziók nyilvánosságra kerülésével feltárult a kettős társadalom ténye, ami a hatalmi és alávetett rétegek kényszerű együttélését jelentette az ókor és a középkor során.⁴ (3) A genetikai mutációkat – főként az Y-kromoszóma helyre nem álló szakaszán – elemezve⁵ cáfolandó lett az a korábbi múltleírás, amely állandó vándoroltatással, sőt népvándorlással jellemezte a kettős társadalmakat, mivel a letelepedett, helyét nem változtató népesség alkotta a túlnyomó többséget, ami mellé a hatalmi-katonai jellegű mozgások elenyésző kisebbséget hoztak.⁶

E három jelentős tényező felértékelte a Kárpát-medencei ősiség szerepét, amennyiben kiderült, hogy még a jelenkori magyar lakosságban is nagy arányban megvannak az itt tízezer évek óta, sőt kisebb arányban több százezer év óta helyben élt ősök sejti tulajdonság örökítői. Ami a műveltségi egyedülállóságunkkal és más embertani adatokkal kiegészülve egyértelművé tette, hogy népünk nem a honfoglalásnak mondott beköltözéssel jött a Kárpát-medencébe, hanem őshonos. Sőt így mai szomszédainkról kiderült, hogy jelentős arányban ugyanezen elődök leszármazottai, ugyanakkor a finnugornak tartott „rokonság” genetikailag is távol került.⁷ Még nyugat- és dél-európai innen kivándorolt földművesek is eléjük kerültek.⁸

Emellett jelentős előrelépések történtek rovásírásunk feltárása terén is, mert jeleink kezdetekig visszamenő régisége bizonyítást nyert, ami a Kárpát-medencei ősiségünk újabb bizonyítékává lett, amint ez az ősiség pedig viszonyosan igazolta írásunk eredetiségét. Bár nem ebből levezetve, hanem fordított – ezért szerintem téves – úton, de a jelképi ábrázolások (egyben díszítések) messze földre kiterjedt és írásunkhoz, műveltségünkhöz köthető mivolta is már egyszerűen fel lett tárva.⁹

³ Renfrew (1978, 2005), Colin: *Before Civilization. The Radiocarbon Revolution and Prehistoric Europe*. Jonathane Cape, Thirty Bedford Sq. London, magyarul: *A civilizáció előtt. A radiokarbon-forradalom és Európa őstörténete*. Osiris Kiadó, Budapest. Piggott (1987), Stuart: *Az európai civilizáció kezdetei. Az őskori Európa az első földművesektől a klasszikus ókorig*. Gondolat, Budapest.

http://mumia.art.pte.hu/periszkop/Musorok/history/Stuart_Pigott.pdf.

⁴ Gimbutas (1963), Marija: *Die Indoeuropäer. Archeologische Probleme*. Scherer. Gimbutas (1982), Marija: *The Goddesses and Gods of Old Europe 6500-3500 BC Myths and Cult Images*, Thanes and Hudson, 2nd Ed. Gimbutas (1989), Marija: *The Language of the Goddesses: Unearthing the Hidden Symbols of Western Civilization*, Thames and Hudson, London. Gimbutas (1991), Marija: *The Civilization of the Goddess*, Harper, San Francisco.

⁵ Underhill (2000), Peter, A.–Peidong Shen–Alice A. Lin–Li Jin–Giuseppe Passarino–Wei H. Yang–Erin Kauffman–Batsheva Bonné–Tamir–Jaume Bertranpetit–Paolo Francalacci–Muntaser Ibrahim–Trefor Jenkins–Judith R. Kidd–S. Qasim Mehdi–Mark T. Seilstad–R. Spencer Wells–Alberto Piazza–Ronald W. Davis–Marcus W. Feldman–L. Luca Cavalli-Sforza and Peter J. Oefner: Y Chromosome Sequence Variation and the History of Human Population. *Nature Genetics*, 26 (2000. November), p.: 359. Semino (2000), Ornella–Passarino, Giuseppe–Oefner, Peter J.–Lin, Alice A.–Abruzova, Svetlana–Beckman, Lars E.–De Benedictis, Giovanna–Francalacci, Paolo–Kouvatsi, Anastasia–Limborska, Svetlana–Marcikja, Mladen–Mika, Anna–Mika, Barbara–Primorac, Dragan–Sanatachiara–Benerecetti, A. Silvana–Cavalli-Sforza L. Luca–Underhill, Peter A.: The Genetic Legacy of Paleolithic Homo sapiens sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective. *Science* 290 (2000. November 10.), pp.: 1155-1159. Gibbons (2000), Anne: Evolutionary Genetics. Europeans Trace Ancestry to Paleolithic People. *Science* 290, pp.: 1080-1081.

⁶ Cser (2005) Ferenc és Darai Lajos: *Magyar folytonosság a Kárpát-medencében, avagy kőkori eredetünk és a sejti tulajdonság-örökítő kutatás*. Frig Kiadó, Pilisszentiván.

⁷ A manapság folytatott kutatások csak egyedi esetekből próbálják menteni a régi finnugor származtatást sztyeppe-i fejleményekkel megtoldva, a korábbi csoportos adatok cáfolják őket. Ugyanígy történik bizonyos elnagyolt mtDNS mutációs adatokkal a részletes Y-kromoszóma adatok által.

⁸ Nyugat- és északnyugat-európaiak már kutatják Kárpát-medencei földműves eredetüket.

⁹ Főként Varga Csaba ilyen irányú kutatásit emelném ki (Varga [2001] Csaba: *JEL JEL JEL avagy az ABC 30000 éves története*. Frig Kiadó, Pilisszentiván), valamint legújabban Révész Péter eredményeit (Peter Z. Revesz: Establishing the West-Ugric Language Family with Minoan, Hattic and Hungarian by a Decipherment of Linear A. *WSEAS TRANSACTIONS on INFORMATION SCIENCE and APPLICATIONS* Volume 14, 2017. E-ISSN: 2224-3402 pp. 306-326.

A leginkább kifejlett alakban Magyar Adorján nevéhez köthető magyar mitológia kifejtése ugyan többeket továbbra is foglalkoztat, ám annak istenekhez és istennőkhöz kötése szintén téves irány, viszont a csillagmítoszi területnek az évkörhöz és a népszokások naptári napokhoz kötése igaz törekvést jelent, amit csak üdvözölhetünk.¹⁰

Az írott források feltárásában, kiterjesztésében is történt előrelépés, mert rengeteg anyag felkerült az elektronikus könyvtárakba a világ nagy egyetemei és könyvtárai részéről, ami jól elérhetővé vált a magyar kutatók számára is. Kiemelkedik itt az a felfedezés, hogy a legkorábbi nyomtatott könyvek még tartalmaznak olyan eredeti adatokat a magyar történelemre vonatkozóan, amelyeket a későbbi könyvek és a nagy összefoglaló művek már másként – meghamisítva – tálnak.¹¹

Így az őstörténeti forrásoknál például figyelembe kell venni, hogy az ókori szerzőktől származó írott anyag modern értelmezése nagy valószínűséggel nem ugyanarra a földrajzi területre vonatkozik, amelyre a hozzá kötött régészeti anyag, azaz ahol a régészet a leleteit feltárta és amihez valamely ókori híradást kötik. Ennek oka egyrészt a mítoszi, mondai elemek bevallott keveredése a valósággal (amit Diodórosz is megemlíti), ami azt jelenti, hogy akár a csillagépek, a csillagos ég viszonyai is visszaköszönnek a területek ábrázolásában, másrészt logisztikai megfontolások kizárják azoknak a nagyon nagy területeknek a bejárását és ismeretét, amiről viszont sokszorosan szó esik, akár egészen késői időig. Azaz óvatosabbnak kell lennünk, mint korábban voltunk, és amikor a régészeti műveltségekről beszélünk, nem szabad azokat egy-az-egyben azonosítani az ismert ókori népekkel és hatalmakkal. Ezt a korábbi szerzők még nem vették figyelembe, így jelen mű egészében és az utószóban szereplő források esetében sem így történt. Ami csak annyit jelent számunkra, hogy a folyamatok leírását sokkal inkább a régészethez kell kötnünk, mint történeti adatokhoz. Egyébként ennek éppenséggel elég sok nyomát látjuk az utószóban, amennyiben sokkal inkább a hosszú idejű terjedést mutatja fel, minthogy konkrét történelmi eseményekhez kötné a mondanivalót. Majd annak is meg kell idővel történnie, amikor már tisztáztuk a helyszínt és a valós földrajzi viszonyokat.

A kelta jelenség nem tisztázott még a maga teljességében. Különösen az időrend terén van sok homályos pont megjelenésük és terjedésük tekintetében. A kurgán mozgások (a három invázió) utáni időről van szó, de az nem véletlen, hogy a szkítának mondottakkal hozzák őket párhuzamba, hiszen az európai vaskor meghatározói a kelták és a szkíták.¹² Egyidőben jelennek meg és majd nagyjából egyidőben (Kr. e. III. század) tűnnek el Európa népességi színpadáról. A kelták a kontinens nyugati felét uralták, a szkíták pedig a keleti felén egészen Közép-Ázsiáig megtalálhatók. Az utóbbi megjelenésre, mozgásra esetleg hathatott a Kr. e. 900 körül kezdődött mini jégkorszak, azaz a sztyeppe időjárásának hidegebbre és szárazabbra változása.¹³ S annak, hogy a kelta-hasonlóságot, azaz a szkítákkal való nagyfokú műveltségi azonosságot Tímár is Közép-Ázsia (nála Elő-Ázsia) nagy részére bemutathatja, az az oka, hogy az orosz sztyeppéről a Kr. e. II. évezred folyamán *a régészet tanúsága szerint* számos törzs, lovas-pásztor 'nép' távozott és jelent meg ekkoriban, elsősorban a Káspi-térségtől dél-keletre és alakította át mind a Közel-Kelet, Észak-India,

<https://www.youtube.com/watch?v=qZZ0HWqRHFg>. Peter Z. Revesz: A Translation of the Arkalochori Axe and the Malia Altar Stone. *Ugyanott* Volume 14, 2017. pp. 124-133.

<https://www.wseas.org/multimedia/journals/information/2017/a285909-084.php>). A bírálatommal együtt elismert munkásság pedig Varga Gézáé (lásd

https://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11_092-237.pdf II. KÁRPÁT-MEDENCEI JELKÉPÍRÁS ÉS A MAGYARSÁG ŐSTÖRTÉNETE c. részt), és Z. Tóth Csaba is eredményesen munkálkodik e téren (<https://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/> és más tanulmányai ugyanebben a periodikában).

¹⁰ Lásd Darai (2020) Lajos: Hősök (héroszok) és népköltő emberek. *Acta Historica Hungarica Turiciensia* 35/1. 444-500. oldal.

¹¹ Lásd Fábrián (2021) Sándor: Történelmi „szürreál”. Az Igazság Kálváriája. *Acta Historica Hung. Turiciensia* 36/1.

¹² Lásd Cser (2008) Ferenc, Darai Lajos: *Kárpát-medence, vagy Szkítia?* Frig Kiadó, Pilisszentiván.

¹³ Taylor (1998), Thimoty: Thracians, Scythians, and Dacians. In: B. Cunliffe (szerk): *Prehistoric Europe. An Illustrated History*. Oxford University Press, Oxford. p. 380.

mind pedig Egyiptom társadalmát és teremtette meg – az ókori auktorok híradásainak értelmezése szerint – ezek nagy részében a kettős társadalmat. Egyedül Egyiptomnak sikerült a rátelepedő uralkodókat akkor kiűznie és hagyományos társadalmi felfogását korszerűsítve feltámadni.

Mivel (mind a két) Tímár erőteljesen foglalkozik a szkíta népek és a kelták összevetésével, nézzük meg kicsit részletesebben előbb a szkíták ügyeit, aztán térjünk rá a keltákra. De még a mi mostani összefoglalónk is szükségszerűen bizonytalan kell maradjon amiatt és annyiban, hogy nem lehetünk biztosak az ókorinak tartott auktorok adatai értelmezésének eredetiségében, illetve abban, hogy a szóbanforgó területek leírása és értelmezése ugyanarra a földrajzi régióra, illetve pontokra vonatkozik-e.¹⁴ Mert éppen még a Kárpát-medencei Szkítia sem zárható ki.¹⁵

A Kr. e. II. évezredben azonban az orosz sztyeppén maradt elég pásztor népesség, és ezidőtől kezdve ismert a területet birtokló lovas nagyállattenyésztők – utólag adott – neve. (Azért utólag, mert ezek a nevek a keltáknál is feltűntek, akik nem jártak az orosz sztyeppén.) Ők voltak a kimmerek. Szokásaik, hitviláguk, harciasságuk megfelel mind az elődeiknek, a kurgán temetkezést folytatók egymást váltó rétegének, mind pedig a sztyeppe későbbi urainak, az ott szkítáknak mondottaknak. Mindenesetre a hagyományos felfogás szerint, amikor Kr. e. az első évezred elején a lehülő időjárás miatt megindult a pásztor-társadalmi mozgás a mongol sztyeppékről is nyugati irányban, a pontuszi sztyeppéről az addig a sztyeppét uraló kimmereket a szkíták kiszorították a hatalmi elit szerepköréből. A kimmerek hatalmuk vesztesékor elsősorban dél felé próbáltak kitörni a sztyeppéről, majd a Pontus déli felén Kis-Ázsia észak-nyugati területére távoztak. Vezetőjük pedig a Kárpátokon belülré költözött, az Alföld északi sztyeppe jellegű területein települtek meg és olvadtak be az őslakosokba. (Az Ószövetség könyveiben Noé utódai sorában a kimmerek Gomer néven tűnnek fel a népek listáján, Jáfet leszármazottai között.)

A nem Kárpát-medencei szkítákat, akiknek a hagyományos felfogás korábbi területüket az Aral-tó környezetében lévő legelőkre teszi, onnan a masszagéták mozdították ki, és csak ekkor jelennek meg a pontuszi sztyeppén. Előbb a Kaukázustól északra elterülő egész sztyeppét uralják, hatalmukat mind a sztyepei, mind pedig a löszös dombvidékre és az erdős területekre is kiterjesztve egészen a Kárpátokig.¹⁶ Hatalmuk teljében a Kárpát-medencétől Kínáig alkotnak 'birodalmat'.¹⁷ Ön-megnevezésük (szaka) szarvast jelent¹⁸, görög nevük (szkíta) pedig föltehetően egyik királyuk (Colaxais, ill. Skoloti) görögösített neve.¹⁹ (Az Ószövetség könyveiben Askenáz néven szerepelnek, akinek az apja Gomer – és valóban a szkíták a kimmerek helyét már elfoglalták az Ószövetség megírásának idején.)²⁰ Maguk a szkíták heterogén képletűek.²¹ László Gyula szerint: „Mégsem szabad valami hatalmas, egységes birodalmat feltételeznünk, inkább arról lehet szó, hogy a nagy kelet-nyugati kereskedelmi út mentén élő állattenyésztő-földművelő népek nagyjából egységes életmódját a kereskedelem révén gyorsan szétáradó egységes művészet és eszközkészlet elégitette ki. Így aztán – helyileg továbbfejlesztve – egymáshoz hasonló, de együttesében mégiscsak elkülönülő csoportok alakultak ki.”²²

A szkítáknál alapvetően három társadalmi réteg ismerhető fel a róluk szóló híradásokból: a királyi szkíták alkották a hatalmi elitet, volt egy közbenső katonai réteg, és rajtuk kívül volt a letelepedett, földművelő-állattenyésztő népességből alkotott alsóbb réteg. Ez a társadalmi

¹⁴ Lásd az erre vonatkozó igen sok és komoly írásos adatot Fábrián (2021). művében, ahol egész más európai Ázsia-kép tárul fel, mint amit eddig a szakirodalom felmutatott.

¹⁵ V. ö. Cser (2008).

¹⁶ Taylor (1998), p. 380.

¹⁷ László (1974) Gyula: *Vértesszőlőstől Pustaszorig*. Gondolat, Budapest. p. 99.

¹⁸ László (1974), p. 104.

¹⁹ Taylor (1998), p. 381.

²⁰ Redford (1993), D. B.: *Egypt, Canaan and Israel in Ancient Times*, Princeton, New Jersey. p. 404. Bunyevác (2007) Zsuzsa: *A Szent Grál üzenete. Az eltitkolt magyar vonatkozások*. Alexandra Kiadó, Budapest. p. 89. Szent Jeromosra hivatkozva Mágógot tekinti szkítának.

²¹ Taylor (1998), pp. 375-376.

²² László (1974), p. 99.

tagozottság megfelel a tripartitumnak, ami később mind a hindu, a kelta, mind pedig a germán társadalmat, ill. az egész későbbi középkort jellemezte. Tulajdonképpen szkítának vezető rétegük, az ún. király-szkíták tekinthetők, a többiek akár egészen más nyelvűek, emberi hovatarozásúak is lehetnek. Elsősorban a kor lovas társadalmától az új, rendkívül hatékony fegyverük, a visszacsapó íj és a lóhátról való hadakozás képessége különbözteti meg őket. Kifejezetten katonanépek voltak.

A szkíták eredetét sokan pamírinak, altájinak, mások – köztük többen a magyar őstörténelemmel foglalkozók közül – turáninak vélik. Alapvetően azért van ez a bizonytalanság, mert azok a szkíták nem hagytak maguk mögött értelmezhető feljegyzést, így nyelvük valójában ismeretlen. A görögök által feljegyzett törzsi, vagy uralkodói nevek is csak óvatos becslésre adnak lehetőséget. Ezekből csakis az látszik, hogy az indoeurópai népek által imádott istenségeket tisztelték, ezért nagy a valószínűsége annak, hogy nyelvük sokkal inkább abba a nyelvcsoporthoz tartozik. Az alánokat a mai oszétek a saját elődeiknek tekintik,²³ az alánokat pedig szokásaik, hitviláguk és területi elterjedésük alapján a szkítákra vezetik vissza. Az oszétek nyelve nem ragozó, azaz az indoeurópai nyelvcsoporthoz tartozik, annak az iráni csoportjához, ahová a perzsa, a kurd, a tadzsik, a pashto és a baluchi is.²⁴ Így válik fontossá, hogy Tímár a nyelvi különbséget az indoeurópaiaktól a kelták esetében felmutatja.

S bár vannak, akik a szkítákat igyekeznek sumér utónépként feltüntetni,²⁵ de erre vonatkozóan nagyon kevés az adat. Tímár is nyelvi azonosságokat lát, ami nem feltétlen visz minket sem a Folyamközbe, sem Turánba. Mások egyszerűen iráninak tekintik őket, ami gyakorlatilag nem jelent többet, mint közép-ázsiai.²⁶ Tímár azonban ezt határozottan cáfolja. Jóllehet az orosz sztyeppéken Kr. e. 1000 körül tűnhettek elő, az első görög híradás róluk csak Kr.e. 700-ból származik. Eredetmondájukból az anya-centrikusság kiérződik. Olyan föltételezés is ismert, hogy korábban – a görög kontaktus előtt – a nő akár katona (amazonok) is lehetett.²⁷ A későbbi társadalmi szerkezetüket tekintve a nő elveszítette vezető (egyenértékű) szerepét, és a férfinak már alárendelt, és aztán temetési kellékké is alakult!²⁸ Tímár is észreveszi és megemlíti, amikor a keltáknál egyértelművé vált a harcos férfiak uralma.

A király szkíták²⁹ népcsoportjukat tekintve, tehát minden valószínűség szerint indoeurópaiak voltak. Hosszú fejű nép, kaukázusi embertípus.³⁰ Ugyan Childe feltételezi róluk, hogy törkök,³¹ merthogy a szkítákat elsöprő szarmaták szerinte bizonyosan árja népek voltak. De ez csak azt a nem bizonyított szemléletet tükrözi, hogy ‘testvér’ népek egymást nem törlik le. Alapvetően nincs így. Akik pedig a méd-szkíta azonosság alapján állnak,³² türk, sőt, ‘sumérfajú’ népnek tekintik a szkítákat. Érvelésük leginkább arra épít, hogy a szkíták, a hunok, az avarok, és a türk népek azonos harcmodort követtek, életformájuk is hasonló (lovas, pásztor) volt, és ezzel indokoltnak érzik mind az etnikai, mind a nyelvi azonosságot, folytonosságot. Hérodotosz szerint éppen a médek üzték ki

²³ Littleton (2005), Scott–Linda Malcor: *Szkítiától Camelotig. Az Arthur királyról, a Kerekasztal Lovagjairól és a Szent Grálról szóló legendák eredetének radikális újraértelmezése*. Szkíta-Szarvas Kiadó, Nyíregyháza. pp. 71-74.

²⁴ Crystal (1997), David: *Cambridge Encyclopedia of Languages* II. Edition, Cambridge Univ. Press. p. 300.

²⁵ Pl. Götz (1994), László: *Keleten két nap*. Püski, Budapest. pp. 58-59. A szkítákat az andronovói műveltség nyugatra vándorolt folytatásának véli, és az andronovóit pedig déli sumér gyarmatosok műveltségének (pp. 1003-1004). Bunyevác (2007), p. 88. ezt írja: „A sztyeppék, ahol a szkíták feltűntek, a turáni, belső-ázsiai, a ragozó nyelvű népek által lakott vidékek.”

²⁶ Ascherson (1996), Neal: *Black Sea*. Vintage, London. pp. 115-122, Kovács (1997), Vilmos: *Kik voltak? Nyelv- és őstörténeti írások a honfoglaló magyarság kialakulásáról*. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár. p. 29.

²⁷ Taylor (1998), pp. 395-397.

²⁸ Taylor (1998), p. 391.

²⁹ László (1974), p. 101.

³⁰ Persze ez nem föltétlenül biztosan igaz, ugyanis a szkíták már gyakorolták a fej eltorzításának a gyakorlatát, amikor a gyerekek fejét, amíg képlékeny a csont, eltorzították. Ennek egyik oka az lehetett, hogy az arcból ne álljon ki az orr, mert harcban úgy sérülékenyebb. Ezt a fejtorzítást később az alánoknál és a hunoknál is megtalálhatjuk.

³¹ Childe (1926), Gordon V.: *The Aryans. A Study of Indoeuropean Origins*. Kennikat Press, London. p. 39.

³² Padányi (1989), Viktor: *Dentu-Magyarica*. Turul Kiadó, Veszprém. pp. 240-242, Götz (1994), pp. 833-838, Badinyi-Jós (1996), Ferenc: *Igaz történelmünk vezérfonala Árpádig*. Orient Press, Budapest. pp. 109-110.

őket perzsa földről, amikor oda betörték.³³ Egyértelműen irániaknak szóelemzéseket felhozva tartják őket.³⁴

A szkíták vezették be a hadviselésbe a visszacsapó íjat,³⁵ s ez egészen a puskapor koráig az egyik legfélelmetesebb, messze hordó fegyver volt, különösen lóhátról, ezért a lovas hadviselésben szinte legyőzhetetlenek voltak. A király szkíták lakóterülete a Dnyeper és a Don között volt,³⁶ temetkezési helyük zömmel a Donyec északi medencéjében lehetett.³⁷ Sírjaik a kurgán hagyomány folytatásai. A királlyal eltemették ágyasát, fő lovását, szakácsát, kincstárnokát, több szolgáját. Ezek az emberáldozat nyilvánvaló jelei. Eltemették még a királlyal a harci szekérét és lovait is,³⁸ ami ugyancsak a korábban ugyanitt élő kurgán embereinek a temetkezési szokása volt. A harc volt az elemük, a kard az istenük, akárcsak a későbbi nordikus kultúra embereinek. Életük mozgó, állattenyésztő életforma volt.³⁹ A király mindenható úr, az alárendeltség természetes volt közöttük. A katonarétegben nem számított embernek az, aki nem ölt. Legyőzött ellenfelüket lefejezték, megskalpolták és a skalpot dicsőségként a nyeregkapához erősítve hordták magukkal.⁴⁰

Műveltségük erősen vita tárgya. Orvosaik nem voltak. Ha a király pl. megbetegedett, akkor a jövőmondók (próféták) megneveztek egy vezéregyéniséget, és az ő állítólagos hűtlenségét tekintették a betegség okának. A vezér általában tagadta a hűtlenséget, és ekkor újabb jövőmondókat kérdeztek meg az ügyben. Ha azok is egyetértettek a váddal, akkor a vezért lefejezték. Ha nem, akkor a jövőmondókat, teljes családjukkal egyetemben kegyetlen módon kivégezték.⁴¹

A görög történetírók szerint a szkíták nem gyűjtöttek kincset és nem túrték a leigázást. Ez csak részben vonatkozhat a király szkítákra, akik hódító politikát folytattak és a sírjaikból hatalmas aranykészlet került elő. Azt mondhatjuk, hogy itt nagy eltérés van a kortárs történetírók és a régészeti ásatásokkor talált anyag között.

Ezek a szkíták elsősorban déli irányba hódítottak, nyugatra nem. Nyugat felé ugyan összeütközésbe keveredtek a keltákkal, de a köztük lévő határ sokáig állandó maradt, még pedig a Kárpát-medence és a Lengyel-síkság. A meghódítottakat nem 'leigázták', hanem katonai védelmet biztosítottak nekik a szomszédos katonanépekkel szemben. Aminek ésszerű gazdasági háttere lehetett: a letelepedettek ellátták az uralkodó elitet a nekik szükséges cikkekkel: élelemmel, fémekkel, fegyverekkel, valamint arany tárgyakkal és rabszolgákkal.⁴² Az ókori híradások aszerint végső összeomlásuk előtt 614-ben katonai segítséget nyújtottak az asszíroknak a méd-babiloni támadás idején.⁴³ Uralmuk végén Kerch (Panticapaeum) fővárossal alapított Boszporiai Királyságban a

³³ Herodotos (1954): *The Histories*. Ford. Aubrey de Sélincourt. Penguin Books, London. Herodotos (1972): De Sélincourt, Aubrey, trans.: Herodotus, *The Histories*. Revised by AR Rum. Penguin, Harmonds-worth and New York. 4:4, p. 218.

³⁴ Kovács (1997), pp. 30, 425-427.

³⁵ Taylor (1998), p. 381, Kiszely (1996), István: *A magyarság őstörténete. (Mit adott a magyarság a világnak.)*, Püski, Budapest. p. 716. László Gyula: Isten ostroma. *Népszava*, 1973, április 28. idézi: Kovács (1997), p. 55. A Bethlen (1996) Gábor Gimnázium: *Honfoglalás 896-1996*, Compact Disk, Hódmezővásárhely. *Képek, Fegyverek, Visszacsapó íj*. címszó alatt mutatja be László Gyula rekonstrukciós rajzát. Lásd még Glatz (1996), Ferenc: *Magyarok Krónikája*. 2. Kiadás, Officina Nova, Budapest. p. 41.

³⁶ Hérodotosz 4:57, p. 233.

³⁷ Hérodotosz 4:71, p. 237.

³⁸ Hérodotosz 4:71. p. 238.

³⁹ László (1974), pp. 100-104.

⁴⁰ Hérodotosz 4:64, p. 235.

⁴¹ Hérodotosz 4:68-69, pp. 237-238.

⁴² Taylor (1998), p. 381. Amikor Dáriusz ment ellenük, akkor a szomszéd népek segítségét kérték. Az Agathyrsik, Neurik, Androphagik, Melanchlaenik és a Taurik azt üzenik vissza a szkítáknak, hogy nem ők provokálták ki támadással Dáriusz haragját, csak végszükség esetén segítenek. Lásd Herodotos (1972), 4:119, p. 252. Nem volt köztük alárendelt viszony, bár a jegyzetek szerint ők is szkíta törzsek (Androphagik: emberevők, Melanchlaenik: fekete köpönyegesek).

⁴³ Leick (2002), Gwendolyn: *Mesopotamia. The Invention of the City*. Penguin Books, London. p. 341.

görög aranyművesség az perzsa iráni ízléssel keveredve hatalmas felhalmozott gazdagságot mutatott.⁴⁴

AsszírIA összeomlása után a perzsák, majd később a macedónok szemet vetettek a szkíta területekre. Dárius Kr. e. 512-ben hadjáratot indított ellenük a korábbi szkíta betörésekért büntetésül. Hidat építtetett a Boszporuszon, felvonult északra a gateai területeken, ugyancsak hidat építve átlépte az Ister (Duna) vonalát és innen próbálta meg katonailag megverni a szkítákat. Hadserege Hérodotosz szerint 700.000 főből állt,⁴⁵ többségében gyalogosok, de lovasság is jelen volt, zömmel öszvéreket ill. szamarakat lovagolva. A szkítákkal hadba bocsátkozni nem volt könnyű, merthogy Szkítiában nem voltak városok, nem volt letelepedett lakosság, így a szkíták a saját lakosságukat északra küldve fokozatosan és állandóan visszavonultak előle, nem bocsátkoztak vele harcba. Maguk mögött mindent fölégettek, és ezzel elérték, hogy a perzsa seregek már-már éheztek. Ekkor játszódott le a híres jelenet: a szkíták nyulat találtak, és ahelyett, hogy a perzsákkal hadakoztak volna, azt kezdték el üldözni. A megalázott hódító föladta, és visszavonult.⁴⁶

Nem járt jobban korábban Kürosz sem (Kr. e. 529-ben): csapatainak iszonyú veszteségekkel kellett elhagyniuk a szkíták – pontosabban masszagéták⁴⁷ – földjét, és vihették magukkal a halott király fejétlen tetemét!⁴⁸ A masszagéták ekkoriban a Kaukázustól keletre, a Káspi tenger térségében pásztorkodóknak mondják az ókori források újkori értelmezései.

Nagy Sándor is hadjáratot kezdett ellenük Kr. e. 333-ban, de az ő seregét is megverték.⁴⁹ De a görögök kereskedelmet építettek ki velük, elsősorban bort szállítva a szkítáknak gabonáért és rabszolgáért cserébe.⁵⁰ Akaratlanul is rászoktatják a szkíta elitet az ivásra. A borra való rászokás, az ezzel járó életmód megváltozása lehetett az egyik oka harciasságuk csökkenésének (lehülésének) és következményeként a hatalmuk összeomlásának.⁵¹ A szkíta területek jelentették ekkorra már a Balkán gabonaforrását és ez nagyon fontos értesülés számunkra. Ugyanis ezek a területek a Krím-félszigeti termőföldek mellett csakis a korábbi, az északi löszös gabonatermelő területek lehettek, a dél-orosz sztyeppék agyagos talaja ekkor még nem lazítható fel kellőképpen: a vaseke még váratott magára!

A letelepedett 'szkíták' viszont egalitárius társadalmat alkottak, ahol a fémművesség meghatározó módon volt jelen. Hérodotosz mindegyik szkíta néphez egy-egy nevet rendel, azaz maga sem tekinti őket szkítának, csak a szkíták által uralt területen élőknek. Kultúrájuk, életmódjuk alapvetően különbözött a szkítákétól. A király-szkíták és a katonák gabona- és fémszükségletét elsősorban ők fedezték. Hérodotosz alapján a Dnyeper középső folyásához helyezik e letelepedett törzseket, és közülük is kiemelik az Agathysiket, akik pl. Dárius hadjárata idején ellenálltak annak is, hogy a szkíták a területükre vezessék Dárius haderejét.⁵² Taylor szerint az Agathysik Erdélyben éltek,⁵³ amire Hérodotosz *Maris* nevű folyója utalhat.⁵⁴ Ezzel viszont szemben áll az, hogy Dárius a szkítákat 'üldözve' nem lépte át a Kárpátokat, csakis a sík vidéken maradt, így az Agathysik

⁴⁴ Ascherson (1996), pp. 222-224.

⁴⁵ Herodotos 4:87, p. 243.

⁴⁶ Herodotos (1972), 4:120-140. pp. 253-260, Ascherson (1996), p. 54, Taylor (1998), p. 394.

⁴⁷ Herodotos a masszagétákat is szkítáknak írja le. 1:202. p.: 80. A leírásból azonban az derül ki, hogy Kürosz a mai Örményország területén szenvedett katonai vereséget, jöllehet, a masszagéták ettől sokkal keletebbre, a Káspi-tenger keleti partján éltek.

⁴⁸ Ascherson (1996), p. 120. Herodotos (1972), 1:214, p. 84. Tomirys, aki Kürosz seregét visszaverte, és magát a királyt megölette, egy harcos királyné volt a Jaxartes vidékén. A masszagéták ugyanolyan lovas pásztorok voltak, mint a szkíták. Ebben az időben a szkítáknak voltak harcos 'amazonjai'. Az esetről Herodotos (1972), 4:110-117, pp. 249-251 számol be, de ő inkább Sauromatae-knak (szarmaták) nevezi a harcos hölgyeket. Lásd még: Time-Life (1992), Books: *Lost Civilizations. Egypt: Land of the Pharaohs*. p. 68, ill. Dáriusról: p. 90.

⁴⁹ Taylor (1998), p. 399.

⁵⁰ László (1974), p. 107, Taylor (1998), p. 394.

⁵¹ Taylor (1998), p. 399.

⁵² Herodotos 4:125, p. 254

⁵³ Taylor (1998), p. 390.

⁵⁴ Herodotos 4:48, p.: 231.

földje sem lehetett a Kárpátokon belül. A Dunába ömlő *Maris* folyó ezért nem lehet a *Maros*, sokkal inkább lehet pl. a *Szeret*.

Erről Fábiánál viszont azt olvassuk, Silvanust idézve,⁵⁵ hogy az 'Excerpta de Legationibusban' „Ammianus (4. század) megemlíti az agathürszöket is a szkíta népek között, mint például jaxamaták, maeoták, jazigok, roxolánok, alánok, melanchlaenák, gelónok. Pomponius Mela (1. század) az agathürszöket a Buces (Nogaika) folyónál találja, amely a Maeotisba folyik, más szkíta népek, például a szauromaták, az arimaszok, az essedonok és a hamaxobiók mellett. Az agathürszöket Hérodotosz a Kárpátokban mondja lakni, Transsylvániában, szintén a Maris folyó közelében. Heracleai Marcianus (4. század) Periplusában az agathürszöket a Chesunus folyóra helyezi a Maeotis közelében. Dionysius Periegetes (2. század) szerint az agathürszök a Riphei (Urál) hegységtől nem messze élnek. (Nem messze a Rhiphei-hegységtől, a hidegben az agathürszök tündöklő gyémántokat gyűjtnek.) Avienus (4. század) az agathürszöket a Boryshtenes folyó–Euxine (Fekete-tenger) és a Riphei-hegység közé helyezi. Ptolemaios (2. század) az agathürszöket a Dvina (Daugava, Dűna) folyó közelében helyezi el, Sarmatiában, mely ma Fehéroroszország. Solinus (3. század) szerint az agathürszök a Borysthenes (Dnyeper) folyó mellett élnek, Baptista Mantuanus (15. század) Szent Balázsról (316-ban halt meg) szóló versében agathürszökről beszélt, olyan népek körében, mint hunok, alánok, türkök, szarmaták. ... A thyrseták, egy másik szkíta nép is tehát agathürszök – Pomponius Mela megemlíti a Thyrseteket vagy Thyssagetákat a türkök mellett Maeotis közelében. A türk nevet az 1. században Pomponius Mela és Plinius említette, Tyrcae és Turcae néven; és Hérodotosznál a jobban emlékeztető Iurcae név a Tjurcae (a szláv népeket manapság 'türköknek' tjurki-nak hívják) – tehát úgy tűnik, hogy Hérodotosznál a Jur-cae a Turcae sérült formája.”⁵⁶

Fábián így folytatja: „De vajon a jazigok, roxolánok, alánok szarmaták, mind a Fekete-tenger északi partjáról vándoroltak a Kárpát-medencébe? Vajon a maeota nép tényleg az Azovi-tenger melletti Meotisz helyen élt? A meo=gázló, vagyis olyan sekély víz, ahol lábon át lehet menni. Hát, ilyen mocsaras hely épp elég volt a pannóniai medencében. Az agathürszök nép nem volt olyan nagy, hogy a Kárpátoktól az Urálig terjedt volna az élettere. A Riphei (Urál) hegységtől nem messze élt, és ott tündöklő gyémánt bányászatával foglalkozott. A Riphei-hegy, ahol gyémántot találni (ez lehet a bolondok aranya), több mint valószínű, hogy a Nyugati-Kárpátok, amit akik uraltak, azok uralkodtak is. És itt arany is volt bőven, mert Hérodotosz azt meséli róluk, hogy a legbujálkodóbb emberek, s a legtöbb aranyat hordják magukon. Észre lehet venni egy olyan irányt, hogy nagyon sok népet, akik a Kárpát-medencében éltek, keletre 'taszítottak', mivel így felelt meg annak a téves történelmi dogmának, hogy minden nép keletről jött a Kárpát-medencébe. Pedig az agathürszöket Hérodotosz a Kárpátokban élőknek mondja, Erdélyben, a Maros mellett. A Meotisz nem más, mint egy átgázolható mocsaras vidék, ami nem feltétlenül a Fekete-tenger mellett van. A Riphei-hegy pedig nem lehet az Urál, mivel Hérodotosznál és a korabeli térképeken nyugat-kelet irányban helyezkedik el. Az, hogy a Kárpát-medencei–dunai hely- és népneveket 'kinyomták' a Fekete-tengerig, a Kaukázusig, látszik másból is. Persze attól még élhettek ott is és itt is ugyanazok a népek, csak az a 'lényeg', hogy innen 'eltüntették' őket.”⁵⁷

Egyenesen arról van szó, hogy „ahol a krónikák a hunok vagy a magyarok Szkítiából való kijöveteléről beszélnek, az a Kárpát-medencéből való kijövetel. Van itt elég Meotisz, mert meo latinul átjárót jelent. Vagyis olyan tavat, aminek elég sekély ahhoz a vize, hogy át lehessen rajta gázolni lábon. 'Scythia Bithynia, alias Hunia.'⁵⁸ Az alias Hunnia = a másik Hunnia, így is lehet értelmezni, annál inkább, mivel Bithiniát Kis-Ázsiába helyezi. Ezeket az írásokat a szerzők nem az ujjukból szopták, hanem régi krónikákat írtak át úgy, hogy megfeleljenek az akkori világnézetnek (XVI. század), meg a politikai és vallási elvárásoknak. Mikor a régi krónikákat írták, a

⁵⁵ Fábián (2021), III/1. Népvándorlás csak a krónikákban volt c. fejezet.

⁵⁶ Silvanus (2013), Turan: [The-Agathyrsi-were-Hun-Scythians](#). 2013.

⁵⁷ Fábián (2021) uo.

⁵⁸ Anselmo (1544): p. 119.

magyarországi Duna-szakasztól keletre levő terület már Ázsiának számított. A Kárpátoktól északra és keletre lévő területek ismeretlenek voltak számukra. *Szkitia a Kárpát-medence volt.* Másképp hogy írhatna olyat, hogy Szkitia déli irányban a Dunával határos. Szkitiában volt 'Alánia, Dathia és Gothia'. De ha figyelembe vesszük, hogy több régi írásban a *D* betűt a *G* szolgáltatja, és az *o* néha *a*-ra vált, akkor a *Dathia és Gothia ugyanaz.* A Riphei-hegyek sem másak, mint a Kárpátok, mert milyen más hegyek vannak Szkitiától északra, még ha Szkitiát a Kárpátoktól keletre veszem is? Neues Archiv Vegyes (Miscellen) részében R. Pauli azt magyarázza, hogy egy kézzel írott dokumentumról van szó, néhol rövidítésekkel. Az olvasható ki, hogy egy Paulus nevű diakónus kompilálta, több más régi írásból. *Itália első királya Janus* (hogy-hogy nem Romulus?) Az is érdekes, hogy *a Szaturnusz a szkiták csillagképe volt,* és egy kaszával a kezében ábrázolták. A *skyt* kaszát is jelent, tehát jó értelemben vett parasztságról van szó, akik a kecskepásztorokat megtanították a földművelésre. Amikor a kecskepásztorok elurasodtak, akkor már bűdösek lettek a tanítóik (sed vivebant sicut bestie).⁵⁹ Még érdekesebb az, hogyha a Thanais a Don, ahogy a történészek állítják, akkor a Donon felfelé hajózva nem juthattak el nemcsak Pannoniáig, de még Meotiszig sem. Tehát *a Thanais a Duna:* 'Volt egy Trójának nevezett ázsiai város, az ott élő emberek a legjobb harcosok voltak. De tíz évig harcoltak a görög királyok Trója ellen és elfoglalták. Aeneas, aki Priamosz király fia volt, húsz év hajóút után Itáliába érkezett. Más trójai fejedelmek azonban, tudniillik Priamosz és Antenor, 12 ezer trójaival behatolva a Tanaisz-folyón a hajóval áthatolhatatlan Meotiszhoz érkeznek, hogy melynek közelében éljenek, egészen Pannonia határaiig kiterjesztve sajátjukat. Sok éven át éltek ott a Sicambriának hívott a városban és nagy néppé gyarapodtak.'⁶⁰ A Neues Archiv oldalain, ahol a merovingek és a hunok ütközetéről írnak, mindig Meotiszi-mocsarakat emlegetnek.⁶¹ Tehát *a régi krónikákban, amikor Meotiszról írnak, az a Pannonia területén található mocsarakra vonatkozik.*⁶²

A Kárpát-medencébe – ahogy a kimmerek is – a szkiták királyi törzse is csak hatalmas elvesztésekor (Kr. e. 300 körül) telepszik be. Korábban, már a Kr. e. VII. században ugyan megjelentek, de nem, mint elnyomók, és nem is nagy tömegben, ahogy ezt László Gyula is megemlíti: „Tömörebb szkita lakosságot az erdélyi és a mátraalji csoportban kereshetünk, a többi területen úgyszólván csak a fejedelmi leletek szkita jellegűek, a temetők a földműves őslakosság temetői.”⁶³ És „a dél-oroszországi szkiták a szarmaták népébe olvadtak bele, a hazánk területén élő pedig az őslakosságba, a keltákba és a dákokba.”⁶⁴

Északkeletről, az Ural déli lejtői mellől ezt követően az orosz sztyeppén megjelennek a szarmaták, és Kr. e. 300 körül végleg 'leverik' a szkitákat.⁶⁵ Ugyan a Boszporiai Királyság területén inkább az látszik, hogy fokozatosan váltják fel őket.⁶⁶ Még az időszámításunk kezdetéig túlélnék egyes elemeik a Fekete-tenger északi peremén, azután megszűnik minden hírforrás róluk. A király

⁵⁹ „Dicunt alii - regnavit nomine Janus - Saturnus fugit de Graecia-civitatem in Tuscia non longe a Roma-in Italiam latuit inde Latium appelaverunt Italiam. Iste Saturnus primum docuit populum etc. - sed vivebant sicut bestie.” (Neues Archiv, 1876. 164.)

⁶⁰ „Erat in Asia civitas que dicitur Troia, homines qui ibi habitabant fuerunt bellatores fortissimi. Pugnauerunt autem reges Grecorum adversus Troiam per decem annos et apprehenderunt eam. Egressus inde Eneas qui fuit gener regis Priami cum viginti navibus in Italiam venit. Alii autem de principibus Troie, scilicet Priamus et Antenor cum 12 milibus Troianorum intrantes fluvium Thanaim navigio venerunt usque ad Meotidas paludes, circa quas habitare ceperunt, et dilataverunt terminos suos usque ad terminos Pannonie. Fecerunt autem civitatem quam appellaverunt Sicambriam habitaveruntque ibi per multos annos, et creverunt in populum magnum. (Neues Archiv, 1876. 165.) V. ö, Aventinus Turmaair, 1554.

⁶¹ Neues Archiv, 1876. 170, 171.

⁶² Fábán (2021) uo.

⁶³ László (1974), p.: 103.

⁶⁴ László (1974), p.: 107.

⁶⁵ László (1974), p.: 156. Taylor (1998), p.: 402.

⁶⁶ Ascherson (1996), pp.: 223-224.

szkíták egyik törzse, a Pártus, azonban Perzsiában jelenik meg a Kr. e. IV. században és ott felváltva a médek uralmát szervez meg új és félelmetes birodalmat, a pártusok birodalmát.⁶⁷

A szkíta időkben a Kárpátok északi-keleti környezetében nyugalmat találunk. Ugyan föltehető, hogy a szkíták 'hatalma' átmenetileg kiterjedt erre a területre is, de a műveltséget illetően semmiféle drasztikus átalakulást nem lehet kimutatni. Hérodotosz maga is írta, hogy a szkíták nem egységesek, számtalan velük együttműködő, esetleg nekik adózó törzs tartozik alájuk, akiket egyaránt szkítáknak neveznek, de ezek akár meg is tagadhatják a szkíták katonai támogatását — mint ahogy ez Dáriusz hadjáratakor meg is történt.⁶⁸ A szkíták sztyeppei uralma a Kr. e. III. században megroppant, és a szarmaták elől részben Perzsiába vonultak, ahol közreműködésükkel megalapították a médek birodalmát,⁶⁹ míg egy másik részük a Kárpátokon belülrre telepedett, ahol a helyi lakosságban feloldódtak.⁷⁰

A szkíták a magyar őstörténet szempontjából azért fontosak, mert a legendáink, mint a magyarok őseire hivatkoznak rájuk.⁷¹ Ha azonban a szkíta kultúrát a magyar népi kultúrával összevetjük, egyértelműen az látszik, hogy a kettő nem egyezik, egymást kizáró módon különbözik. Ez természetesen még nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a magyarság, vagy annak egy része szkíta területen élt a szkíták fönnhatósága alatt. A letelepedett, gabonatermelő törzseket Hérodotosz nyomán a Kukutyin műveltség területére teszik⁷²

Rátérve most már a nyugat-európai lovas-pásztorok témakörére, megállapíthatjuk, hogy a kelták legrégebbi leletei a Kr. e. második évezredre nyúlnak vissza, és ekkor a dél-német síkságon, a Duna forrásvidékén lehettek. Később két helység környéke emelkedik ki a régészeti leletekből, ahol a későbbi kelta műveltség első csirái kimutathatók. Az egyik Hallstatt, ahol már a Kr. e. XI. századig visszamenőleg kimutatható a vasművesség.⁷³ A másik az erre épülő, de tőle északabbra elterülő ún. Le Tène műveltség.⁷⁴ Kr. e. 450 környékén alapvetően pásztor társadalmat jelöl, akik akkor még nem voltak agresszívok. Minden bizonnyal a bronzkori hódító elit (harang edény műveltség) és a meghódítottak, azaz Nyugat-Európa újkőkori letelepedett társadalmának ötvöződésével alakultak ki. Kultúrájukra ugyancsak a kettősség jellemző: a nemes pásztorok, lovasok és a nem-nemes földművelő réteg. Kelta rassz nem létezett, voltak alacsonyok, magasak, hosszú és rövid koponyájúak.⁷⁵ Az uralkodó elit és a letelepedett nép kultúrája sem volt azonos.

A kelták is a társadalom hármastagozódását (*tripartitum*) vallották. A két felső réteget a született katonai nemesség és a druidok alkotta. A druidok a társadalom papi értelmisége. Nem nevezhetők a későbbi keresztény műveltség kategóriái szerint papoknak, mert nem alkottak elkülönült csoportot, együtt éltek a népességgel. Tanítók, orvosok, hittudósok, a rítusok ismerői és végrehajtói voltak, tömören megfogalmazva: a kelta értelmiség. Ebbe a rétegbe tartoztak még a jogászok, a történészek és a művészek is. Ebbe a rétegbe az egyébként lenézett alsóbb földműves

⁶⁷ Roux (1992), p.: 418. A szkíták Pártus törzse elhagyja Turkesztánt Kr.e. 250 körül és Arsaces vezetésével a mai Irán északkeleti részére költözik.

⁶⁸ Herodotos 4:87, p.: 243, Taylor (1998), p. 381.

⁶⁹ Ascherson (1996), pp. 223-224.

⁷⁰ László (1974), p. 103.

⁷¹ Anonymus (1977): *Gesta Hungarorum*. Hasonmás Kiadás. Fordította: Pais Dezső Magyar Helikon, Budapest. I, pp. 77-78. *Kézai Simon Mester Magyar Krónikája*. Fordította: Szabó Károly. Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://vmek.oszk.hu/02200/02249/02249.pdf> címről, 1999. I:5§. Kálti (2004) Márk: *Képes Krónika*. Osiris, 2004. 5-6, pp. 37-40.

⁷² Herodotos 4:48. p. 231.

⁷³ Time-Life (1992), p. 25.

⁷⁴ Szabó (1971), Miklós: *A kelták nyomában Magyarországon*. Hereditás. Corvina Kiadó. Budapest. p.: 71. Lásd még Cunliffe (1998), Barry: *Iron Age Societies in Western Europe and Beyond, 800-140 BC*. In: B. Cunliffe (szerk.): *Pre-historic Europe*. Oxford Univ. Press, Oxford. pp. 336-372.

p. 359. oldalon a térképeket.

⁷⁵ Szabó (1971), p.: 26.

rétegek tagjai is bekerülhettek, ez a szerepkör nem korlátozódott a nemesi, katona rétegre. A harmadik réteg a szabadoké volt, ahová a képzetlen kézművesek is tartoztak. A rabszolgákat nem tekintették rétegalkotónak.⁷⁶

A keltákról legtöbb adatot a római forrásokból, de már csak a kelta műveltség végső idejéből kapunk. Ezeken azonban a rómaiak hasonló felfogása érződik, ezért az általuk tolmácsolt adatok nem föltétlenül hitelesek. Újabban többen komolyan foglalkoztak a kelta műveltség szellemi hagyatékának a feldolgozásával. Ellis és Chadwick munkája jó összefoglalása a műveltség lényegi elemeinek.

A keltáknál természetes az ‘anarchia’.⁷⁷ Kifejlett oktatási rendszerük lehetett, de ez kizárólag a szájhagyományra, az emberi emlékezetre épült.⁷⁸ Az írást tiltották,⁷⁹ de a római korban már mind etruszk, mind latin betűkkel föllelhetők kelta írott anyagok,⁸⁰ (lásd pl. a Kölni naptárt az I. századból.)⁸¹ Ekkorra a kelták a rómaiak elől már a Brit-szigetekre települtek át. Az első áttelepülési hullám a Kr. e. VII. századból ismert. Ennek az eredménye a későbbi ír nép kialakulása. Az íreknél egyébként nem volt írási tilalom,⁸² náluk sajátos betűrendszer található, az ún. Ogham írás.⁸³ Ennek legkorábbi leletei az Kr. e. I. századból ismertek. Amikor megkezdődött az íreknek a római katolikus szervezethez való visszatérítése (Kr. u. VI–VII. század),⁸⁴ akkor már voltak saját könyveik, amiket pl. Szent Patrik oly nagy vehemenciával semmisített meg.⁸⁵ A legkorábbi keresztény csírák – a nazarén egyház – már a Kr. u. I. századában megjelennek a kelta területen. Joseph Arimathea már Kr. u. 36-ban Glastonburyben létrehozta az első keresztény közösséget, amihez az akkori király (*king Alviragus of Silveria*) ad nekik 120 acre (48,5 ha) földet. Itt tizenkét ‘apostoli’ személyről esik említés.⁸⁶

A kelta hitvilág önmaga is sok kérdést vet föl. Az indoeurópainak deklarált kelták hite mind az ind, mind az északi, tipikusan európai (germán) hitvilágtól alapvetően különbözik annak ellenére, hogy számos elemükben közösek, és a szerzők igyekeznek is minél több azonosságot kimutatni.

A kelták többisten hívők voltak. A legendáikból a 33 emelkedik ki, mint meghatározó jelentőségű szám, így 33 istenségről van tudomásunk.⁸⁷ Ezek között több totemisztikus is van. Ezek azonban nem állatok, hanem megszemélyesített elemek, zömmel vizek. Alapvetően dualisztikus a felfogásuk. Hittek a lélekben és annak halhatatlanságában. Két világban élhetett a lélek: az *innen-világban* és a *túlvilágban*. A halál a kelták számára nem volt tragikus esemény. Amikor az innen-világban valaki meghalt, akkor azzal egyidejűleg a túlvilágban megszületett. Az itteni születés meg az ottani halállal volt párhuzamos. A halál csak helyváltás.⁸⁸ *Truth* a túlvilág neve, és ennek jelentése: *béke*.⁸⁹ Ez a megnevezés kifejezetten emlékeztet a magyarban *a megbékélt* kifejezésre.⁹⁰ Ebben a felfogásukban alapvetően különböztek az északi, nordikus felfogástól (germán), és a későbbi magyar felfogás és a nordikus között foglalnak helyet. Mégis a felfogásuk sok szempontból egybecseng

⁷⁶ Chadwick (1996), Henry–Evans, G. R.: *Atlas of the Christian Church*. Time Life, Oxford. p. 115.

⁷⁷ Berresford Ellis (1994), Peter: *The Druids*. Constable, London. p. 140.

⁷⁸ Berresford Ellis (1994), pp. 177-161.

⁷⁹ Berresford Ellis (1994), p. 162.

⁸⁰ Berresford Ellis (1994), p. 163.

⁸¹ Berresford Ellis (1994), p. 163.

⁸² Berresford Ellis (1994), p. 164.

⁸³ Berresford Ellis (1994), p. 164.

⁸⁴ Az írek ugyanis katolikusok voltak már korábban is, csak nem ismerték el Róma fönnhatóságát. Róma és az ír katolikusok között hosszas alkudozások után szűnt meg az ellentét, és attól kezdve az írek a római rítust követték. Lásd erről bővebben: Gardner (1996), Laurence: *Bloodline of the Holy Grail*. Element, Brisbane. pp. 213-216.

⁸⁵ Berresford Ellis (1994), pp. 162-167.

⁸⁶ Gardner (1996), p. 134.

⁸⁷ Berresford Ellis (1994), pp. 114-116.

⁸⁸ Berresford Ellis (1994), p. 176.

⁸⁹ Berresford Ellis (1994), p. 170: “So we return to the basic Indo-European idea of Truth being the Word and synonym for divinity. For the Druids and Brahmans, the life-giving principle and sustaining power was the Word or Truth.”

⁹⁰ Berresford Ellis (1994), pp. 168-169. Mivel a *truth* az angol igazság szó ma, a megigazult állapotra is emlékeztethet.

az Avesztáéval,⁹¹ ahol *Asa* a másvilág neve, és földrajzilag a Ganges forrását jelentette. Ez volt az Aveszta paradicsoma.

A kelta hitvilágban fontos szerepe volt a szónak, a fogalmak, tárgyak, személyek megnevezésének. Felfogásuk szerint, pl. *Ra* az őskáoszról úgy pattant ki, hogy saját magát a nevének nevezte.⁹² Magyarán mondva, a szó teremtette meg. A keresztényeknél az újszülöttnak nincs lelke, amíg meg nem keresztelik, azaz el nem nevezik. A keltáknál meg a megnevezés jelenti a lélek 'teremtését'. A lélek halhatatlan, és ez rezonál Pythagoras tanaival, akinek tulajdonítják ezt a gondolatot.⁹³ Ámbár ez a gondolat teljesen idegen a korabeli (Kr. e. VI. század) görög szemlélettől, ugyanakkor a keltával összecseng. Inkább úgy képzelhető el, hogy maga Pythagoras is a keltáktól vette át.⁹⁴

Hagyományaikban belső egalitáriusság a jellemző. De ez csakis az uralkodó rétegre, a nemesekre érvényes.

A totemisztikus származás legendákból a folyók, a víz, a folyóvizek isteni eredete kerekedik ki, és ezek nőiek. A kelta világ – a korabeli római és a görög legnagyobb megrökönyödésére – tisztelte a nőt. A kelta nő druid és akár harcos is lehetett. Sem a görög, a latin, sem a nordikus nő nem lehetett harcos. A királyság gyakran a női ágon öröklődött, jóllehet, női királyuk meglehetősen ritka.⁹⁵

A kelta társadalom eredetileg nem volt agresszíven harcos. Azzá csakis a 'Balkánról'⁹⁶ átvett vaskohászat és vasművességet követően váltak, de modellként a Római hódítás szolgálhatott. A rómaiak megmozdulása előtt nem hódítottak. A Pó-síkságon ugyan Kr. e. 600-ban már jelen voltak, de az igazi 'hódítást' két évszázaddal később, Kr. e. 400 körül kezdték meg. Ekkor még az etruszokkal álltak konfliktusban.⁹⁷ A keleti határuk a szkítákkal évszázadokig változatlan maradt, sem innen, sem onnan nincs hódításra utaló jel.

A Kárpát-medencében a kelta „*honfoglalás*” több évszázadot vett igénybe (a Kr. e. III–I. évszázadot).⁹⁸ Ekkor is sokkal inkább a kultúra terjedt, semmint a népesség.⁹⁹ A vaskohászat kiváltképp, mert az egész Kárpát-medencére jellemzővé vált ekkor már a vassfeldolgozás. Olyan mértékig, hogy „*házánk területén voltak az első hivatásos vaskohók*” – véli László Gyula.¹⁰⁰ Kettős a kultúra a kelta világban is! Állattenyésztő elit és letelepedett falusi közösségek alkották a kelta világot. Azonban még ekkor sincs templom, nincs templomgazdaság, és az egalitáriusság mind a letelepedetteknél, mind a nemeseknél bár párhuzamosan, de fönmaradt. Erődített 'városok' alakultak ki, ahogy erről László Gyula is tudósít:

„Természetesen nem kell azt hinnünk, hogy a kelta uralom alá került területeken mindenütt kelták laktak volna. A megszállt területeken elsősorban a központokat kerítették kézbe, ezeket építették tovább (nagy méretű földvárak), és az úthálózatot fejlesztették. Erősen keveredtek a helyi, paraszti népességgel, úgyhogy a kelta műveltség ahány terület, annyiféle színezetűvé vált... Hogy milyen erős volt ez az összeolvadás, mutatja például az, hogy a halottaikat földbe temető kelták közt elterjedt a halott elégetésének, elhamvasztásának szertartása, azaz megváltozott a világról és ennek következtében a másvilágról alkotott képük.”¹⁰¹

⁹¹ Berresford Ellis (1994), p. 169.

⁹² Berresford Ellis (1994), p. 171.

⁹³ Herodotos 4:95., p. 245.

⁹⁴ Berresford Ellis (1994), pp. 172-177.

⁹⁵ Chadwick (1971), p. 118. Ez anyai családi folytonosságot, de nem női hatalmat, nem *matriarchális* társadalmat jelent.

⁹⁶ A Balkán a Kárpát-medencét is jelentheti, mert a nyugati történészek, genetikusok a Kárpát-medencét gyakran a Balkán részének tekintik.

⁹⁷ Cunliffe (1998), p. 362.

⁹⁸ László (1974), pp. 108-111.

⁹⁹ László (1974), pp. 111, 113.

¹⁰⁰ László (1974), p. 113.

¹⁰¹ László (1974), p. 111.

A kelták embertani anyagáról Kiszely Istvántól így értesülünk: „Embentani kutatásuk különösen jelentős, mert nagy részben itt maradtak az országban, és mint helyi lakosság, a későbbi korok új alaplakosságát alkotja. A több hullámban ideért keltaságnál két jellegzetes embertípus dominál: 1. a gracil-mediterrán és alpi típus keveredéséből keletkezett, ú n. ‘gracil-alpi’; 2. a hosszú fejű, hosszú arcú, magas termetű, nordikus típus. A kelta temetőknél főleg közép-dunántúli anyagára jellemző e két típus uralkodó jellege (Ménfőcsanak, Cece, stb). Ez az etnikum hasonlóságot mutat a hasonló osztrák korú temetők anyagával... Észak-Dunántúlon – nagyrészt a helyi lakossággal való párhuzamosabb keveredés következtében – gyakori az alpi, alpi-dinár, crô-magnonid típusok keveredése (Pilismarót, Basaharc). Ez a kelta emberanyag inkább a szlovákiai hasonló korú anyaggal mutat egyezéseket.”¹⁰²

Kiszely adatai szerint tehát a Pilismarót és Basaharc embertani anyaga a mai szlovákiai anyaghoz hasonló, azaz nem a tradicionális keltához. Ez újabb adat arra vonatkozóan, hogy a kultúra, és nem a kelta ember terjedt, így a korábbi bükki–kukutyini műveltségi terület embere továbbra is ugyanott található, ahol addig élt, sőt, ekkor már a Dunántúl északi területein is jelen van.

Fejlett vasművesség mellett, arany-, réz- és ezüstművesség erősödik meg. A hallstatti cserepek már – először Európában – korongozottak voltak.¹⁰³ Ennek ugyan ellene szól az, hogy korábról már voltak erre utaló adatok, de elképzelhető, hogy a közbenső (kurgán) hódítások során ez az ismeret elfelejtődött (azaz a korongozó népesség kiirtódott).

A kelta ‘uralom’ nem fogta át az egész Kárpát-medencét. Elsősorban a Dunántúlt és a Duna-Tisza-közét érintette. Még a Kr. e. III. században a kelták megkísérelték elfoglalni a Balkánt, de ez nem sikerült nekik. Mégis, néhány törzsük, vagy törzs-töredékük átment a Balkánon és Anatóliában telepedett le.

Maga a kelta típusú műveltség azonban elhatolt a keleti peremekig is. A Kr. e. II. századra az egész Kárpát-medence területén megjelentek a kelta típusú települések. Ezekben a korábbi lakosság (őslakosság, ill. a szkíta és a sigynna) is keveredik a keltákkal.¹⁰⁴

A kelták azután kétoldali nyomás hatására (délnyugatról a római, keletről meg a dákok és szarmaták) a század végére előbb az északi hegyvidékhez tömörödtek, majd a hatalmuk vesztével beleolvadtak a letelepedettekbe.¹⁰⁵ A Kárpát-medence nyugati felén a rómaiak váltották fel őket az időszámításunk kezdete környéki időkben. Hosszú, többszörös próbálkozás után sikerült a rómaiaknak a Dunántúlt Kr. e. 12-ben elfoglalniuk és ezzel a kelta ‘uralmat’ lecserélniük. Ezzel a Kárpát-medencében megint új jelenség költözött be. A rómaiak által ellenőrzött területeken ugyanis más társadalomszervezeti- és működési forma vette kezdetét: megjelent a templomgazdaság és a személyi földtulajdon.

Hogy a Kárpát-medencei földművesek érkeztek előbb Nyugat-Európába, innen indulva, és a kelták aztán őrájuk telepedtek, hódoltatva őket, Tímár is bemutatja: „DAGHDHA ’szó szerint a Jó-Isten’ minden (h)ősnek ’egy Sídh-et, vagyis egy tündérdombot jelölt ki’ örökhelyül, amikor Ulajdh (öled) vagyis Előd népe alulmaradt a hódító kelt-ibérekkel (Mil Espáine vezette harcosokkal) vívott ’cath’- / csatában. Így az (h)ősök a Túlvilágot is szétszították egymás közt. Ha az ír ’SÍDH’ szót a welsh megfelelőjével – ’SÍR’ – helyettesítjük, máris kiderül, hová költöztek a ’megtért’ (h)ősök – istenek. Ez egy ’szójáték’ is lehet (szójáték csak nagyon kifejlett nyelvekben fordulhatott elő, amilyen a koraközépkori magyar is volt, lásd Anonymus Gestájában). Szójáték azért is lehetett, mivel ismeretes, hogy a skótok egy része Írországból érkezett, itt meg ’CLAN’-okba szerveződtek. Minden család ’kapott’ Skócia hegyes-dombos vidékén egy-egy völgyet (GLEN = magyar KALÁN) osztályrészül, ahol letelepedett. Őket is, mint minden ’kolonistát’ KÁL-ok vezettek (ír KAL > KAI). Természetesen, a ’CLAN’ szóban KAL-ok vezette ’KÁL-(H)ON’ fogalom rejlik.” (Jelen mű 50. oldal)

¹⁰² Kiszely (1976), István: *Sírok, csontok, emberek; Embertan a régészetben*. Gondolat, Budapest. p.: 199.

¹⁰³ László (1974), p. 108, Szabó (1971), p. 39.

¹⁰⁴ Szabó (1971), p. 16.

¹⁰⁵ Szabó (1971), p. 17.

Amikor Tímár felsorolja, hogy a kelta nép a Kárpát-medencében, az évezredek óta itt élt elő-ázsiai eredetű lakosság, azaz a fejlett társadalmú trójai műveltségű bevándorlók és a kaukázusi vasműveltségű szkíta telepések összeolvadásából született, több olyan feltevésre épít, melyet tehát már meghaladott a tudományos fejlődés. Lásd a három fentebb említett őstörténet kutatási előrelépést, fejleményt. Ám bárhonnán és bárhogyan is származzon a kelta nép, Tímár figyelemreméltó megállapítása, hogy a kelta etnikum mindhárom gyökere eredetében rokon egymással, hiszen mindegyik néprész a kultúra bölcsőjéből, a Folyamközből származó másodműveltségek sarja. Sőt egyenesen szumir elemeket is észlelhetünk a nemzetté válásnál, amely legnagyobb valószínűséggel már a bronzkor elején vette kezdetét. Ez azért figyelemreméltó, amint több más: sumér–magyar, egyiptomi–magyar, mükénéi–magyar, krétai–magyar, hettita–magyar, stb azonosítási kísérlet, mert a mai nagy földrajzi távolság ellenére is el meri ismerni a jellegbeli közeliséget, amelynek magyarázata ezért esetleg a feltételezettnél is nagyobb együttes időbeli távolságuk tőlünk.

Ugyancsak – bár jóval későbbi – műveltségi hasonlóságokra, azonosságokra mutat rá Tímár akkor is, amikor hangsúlyozza, hogy a kelták és a lovasnomádok kultúra analógiája megnyilvánul a ló, a harcokcsi, a kard, a csatabárd, a vasfegyver, az arany, a nyakperec, a harciasság stb. esetében egyaránt. Szintén nagyfokúan egyezik a kelta és a szkíta rovásírás, a kelta pentaton és a magyaros zenestílus, és szembeötlő a kelta–magyar nyelvi rokonság. Viszont nemcsak a műveltségi azonosság tűnik föl azonban Tímárnál, hanem komoly embertani és nemzeti rokonságról is beszélhetünk szerinte, hiszen a kelta embertípus közeli rokonai a kaukázusi és a türk típusok (amelyek a magyaroknak is), elütve állítólagos indogermán rokonaitól.

Ez a kelták eredetéről szóló magyarázat tehát nem meglepő, ha látjuk szerinte, hogy a Kárpát-medencében létrejött nép egyformán, ugyanúgy kelta, mint magyar. A különbséget az teszi, hogy az innen nyugatra vándoroltakat nevezzük az ókori történészek nyomán keltáknak, az itt maradt népesség pedig a későbbiekben magyarnak nevezett nemzet alapját alkotta. Erre a szkíta–kelta alaprétegre a különböző korszakokban Tímár szerint ismételtelen rátelepedtek és vele békésen összeolvadtak hunnak, avarnak, onugornak, árpádi–magyarnak nevezett népek. Ez azonban énszerintem nem népi rátelepedést jelent tehát, hanem hatalmit, azaz katonai jellegű mozgást, térnyerést, többnyire a lakossággal egyetértésben, együttműködve, mely utóbbi mozzanatot Tímár is kiemeli. Ugyanakkor a fentebb említett három tudomány előrelépési fejlemény miatt nem szükséges annak további fenntartása, ami Tímár eredeti tanulmány-készítése idején még előremutatónak látszott, hogy iménti elődeink mindannyian a közös elő-ázsiai (szumir–szabír) típusú anyanyelv változatait beszélték volna. És itt nem a közös nyelvvel van tehát a probléma, hanem annak a magyartól távoli eredeztetésével.

Így aztán igaza is van Tímárnak, meg nem is, amikor megállapítja, hogy a mai magyar nemzet a Kárpátok ölében született az elő-ázsiaiak, szabírok, szumirok, trójaiak, kimmerek, szkíták, trákok és egyéb szkíta/szittyia népek, mint jászok, hunok, avarok és végül a magyarok egybeolvadásából. Annyiban nincs igaza, ha ezeket a szereplőket abban a nagy földrajzi távolságban érti, amiben szokásosan ismerjük őket. Annyiban viszont igen, ha ezeket olyan elődöknek tekintjük, akik szerepet játszottak a magyarság előéletében, mégpedig a Kárpátokhoz köthető területen, és aztán műveltségi összefüggésük, eredményeik miatt névadói lettek később távoli szereplőknek is a történettudomány boszorkánykonyájában.

*Gog és Magog, London védő „óriásai”.
Minden év novemberének második szombatján london polgárai felvonulnak Gog és Magog szobrával az ún. „polgármester parádéján”.*